

ISSN 0134 — 6393

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
УМАНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО
АГРАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

засновано в 1926 р.

**Частина 2
Економіка**

**ВИПУСК
72**

Умань — 2009

Включено до переліків №1 і №6 фахових видань ВАК України з сільськогосподарських та економічних наук (Бюлетень ВАК України №8 і №11, 2009 рік).

У збірнику висвітлено результати наукових досліджень, проведених працівниками Уманського державного аграрного університету та інших навчальних закладів Міністерства аграрної політики України та науково-дослідних установ УААН.

Редакційна колегія

А.Ф. Головчук — доктор техн. наук (відповідальний редактор), С.П. Сонько — доктор геогр. наук (заступник відповідального редактора), О.І. Здоровцов — доктор економ. наук, Л.В. Молдаван — доктор економ. наук, А.С. Музиченко — доктор економ. наук, В.С. Уланчук — доктор економ. наук, О.М. Шестопад — доктор економ. наук, О.О. Школьній — доктор економ. наук, О.О. Непочатенко — доктор економ. наук, С.П. Полторецький — кандидат с.-г. наук (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку вченою радою УДАУ, протокол № 2 від 22 грудня 2009 року.

Адреса редакції:

м. Умань, Черкаської обл., вул. Інститутська, 1.

Уманський державний аграрний університет, тел.: 3–22–35

Свідectво про реєстрацію KB № 13695 від 03.12.07 р.

© Уманський державний аграрний університет, 2009

категорії «модель економічного поведіння».

Ключевые слова: модель економічного поведіння, історичне становлення, економічна думка.

The analysis of the concept “a pattern of economic behavior” in the historic retrospective of the formation of some stages, courses, scientific trends of economic thought, which created various approaches to the understanding of economic behavior, was made. The author’s interpretation of the category “a pattern of economic behavior” was developed and explained.

Key words: a pattern of economic behavior, historic infancy, economic thought.

УДК: 336.77:631.11

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

С.М. КОЛОТУХА, кандидат економічних наук

Розглянуто стан, тенденції та перспективи розвитку кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в умовах реформування галузі. Аналізується стан кредитного забезпечення аграрних підприємств та обґрунтовується необхідність розвитку іпотечного кредитування.

Через нестабільний фінансовий стан і кризові явища в економіці країни аграріям явно бракує власних коштів для забезпечення ефективної господарської діяльності. До того ж необхідність залучення кредитних ресурсів у виробничий процес зумовлена низкою причин і специфічних особливостей самого сільськогосподарського виробництва, а саме: сезонністю виробництва, що зумовлює розрив між надходженням коштів та їх витратами; невідповідністю цін на продукцію сільського господарства та матеріально-технічні ресурси, наслідком якої є неможливість аграріїв у повній мірі забезпечити себе сучасним обладнанням, технікою та іншими матеріалами; практичною відсутністю інфраструктури аграрного ринку; недосконалістю наявної системи фінансово-кредитного забезпечення АПК, що не задовольняє потребу аграріїв у кредитних коштах навіть на половину; відсутністю у позичальників ліквідного майна; підвищеною нестійкістю фінансового стану аграрних підприємств та іншими. Тому практично всі сільськогосподарські підприємства мають потребу в авансуванні позичкового капіталу на тривалий період. Саме необхідність залучення фінансових ресурсів у значних об’ємах та на довгий період часу свідчить про кредитомісткість галузі, а низька віддача капіталу, вкладеного в сільськогосподарське виробництво, порівняно із іншими галузями економіки — про недостатню кредитоспроможність аграріїв.

Методика досліджень. В основу досліджень покладено діалектичний та економіко-статистичний методи пізнання економічних процесів.

Результати досліджень. У структурі кредитів, наданих банківськими установами країни за видами економічної діяльності як у 2004 році, так і у 2008 році, найбільшу питому вагу займають кредити у сферу торгівлі, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (41,80% та 37,70%), а найменшу частку — кредити у сільське господарство, мисливство та лісове господарство — 2,7% та 6% відповідно, тобто частка позик, наданих підприємствам АПК, залишається мінімальною (рис. 1).

Наведені показники є свідченням того, що, як для банківської системи України, так і для інвесторів, аграрний сектор залишається непривабливим, а вкладення коштів у сільськогосподарське виробництво — ризикованим.

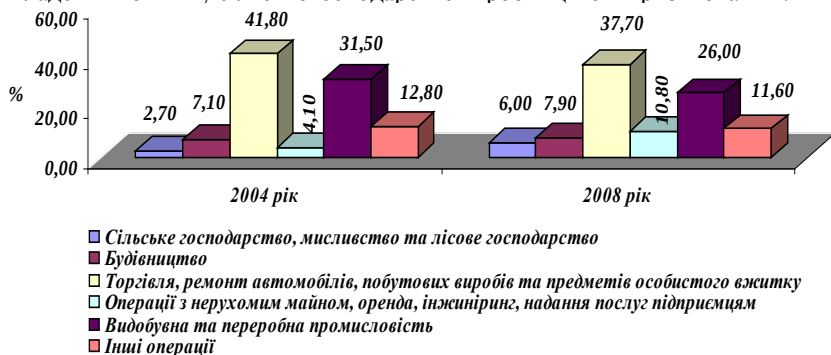

Рис. 1. Структура кредитів за видами економічної діяльності, наданих банківськими установами, %

Проте динаміка зміни обсягів кредитів, наданих аграріям протягом останніх чотирьох років, показує, що кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, хоча і не у значних обсягах, має тенденцію до зростання (рис. 2).

У розвиток вітчизняного АПК необхідно щорічно інвестувати 20–25 млрд. грн. Дані рис. 2 свідчать про збільшення обсягів кредитування аграріїв у 2008 р. в 1,5 рази, у порівнянні із 2007 р., та майже в 2,5 рази — з 2004 р., проте це майже в півтора рази менше потреби аграріїв у кредитних ресурсах.

У 2008 р. підприємства АПК країни залучили 17,29 млрд. грн. кредитних коштів, що на 9,8 млрд. грн. більше, ніж у 2004 р., з яких 8,22 млрд. грн. склали короткострокові кредити, 6,07 млрд. грн. — середньострокові кредити та 3,00 млрд. грн. — довгострокові. Отже, частка короткострокових кредитів, у загальній сумі наданих позик, залишається найвищою — 47,54%, середньострокових кредитів — 35,11%. Найнижчу ж питому вагу у структурі наданих кредитів посідають довгострокові кредити — 17,35%, що є негативним явищем, оскільки більше 60% сільськогосподарських підприємств країни мають потребу у залученні позикових коштів на триваліший період

часу. Це пояснюється тим, що значна частина короткострокових кредитів, наданих сільськогосподарському підприємству, використовується на придбання паливно-мастильних матеріалів — 36%, мінеральних добрив — 19%, інших оборотних активів — 30%, а відсутність середньо- та довгострокового кредитування унеможливило потребу підприємства придбати сучасну сільськогосподарську техніку, обладнання, інші основні засоби тощо. Практика показує, що лише 5% загальної суми кредитів, отриманих підприємствами АПК, призначені для купівлі сільськогосподарської техніки [1].

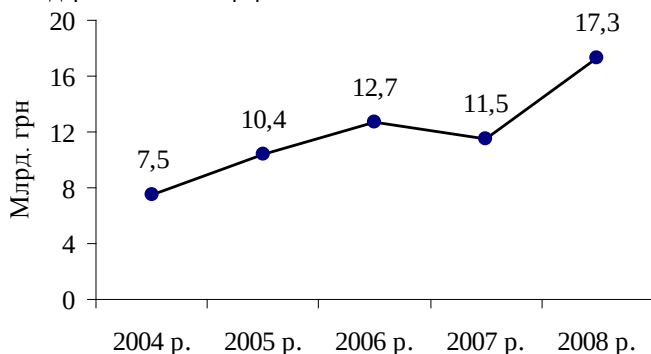

Рис. 2. Динаміка зміни обсягів кредитування підприємств аграрного сектору економіки України, млрд. грн.

Із наданих підприємствам АПК позик у 2008 році 65,68% складали пільгові кредити на суму 11,77 млрд. грн., з яких 6,06 млрд. грн. були короткостроковими позиками, 4,13 млрд. грн. — середньостроковими позиками і 1,58 млрд. грн. — довгостроковими позиками (рис. 3).

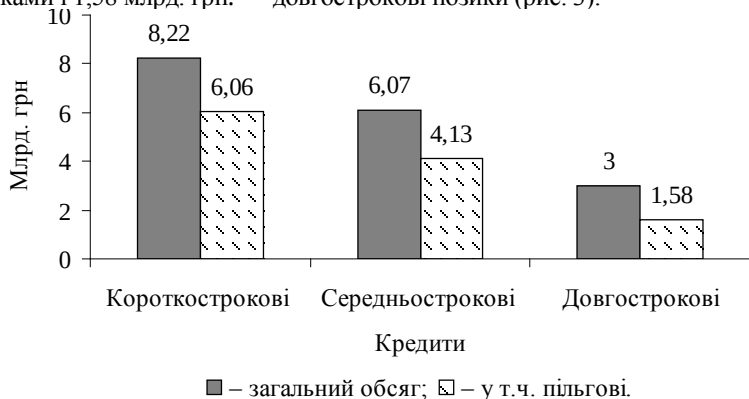

Рис. 3. Структура кредитів, наданих підприємствам АПК за 2008 р., млрд. грн

Болючим для аграріїв залишається питання плати за кредит. У 2008 році банки кредитували село за відсотковою ставкою у розмірі 18% із частковою компенсацією ставки за кредит з державного бюджету — 12%. Динаміку зміни середньорічних процентних ставок за кредитами представлено на рис. 4:

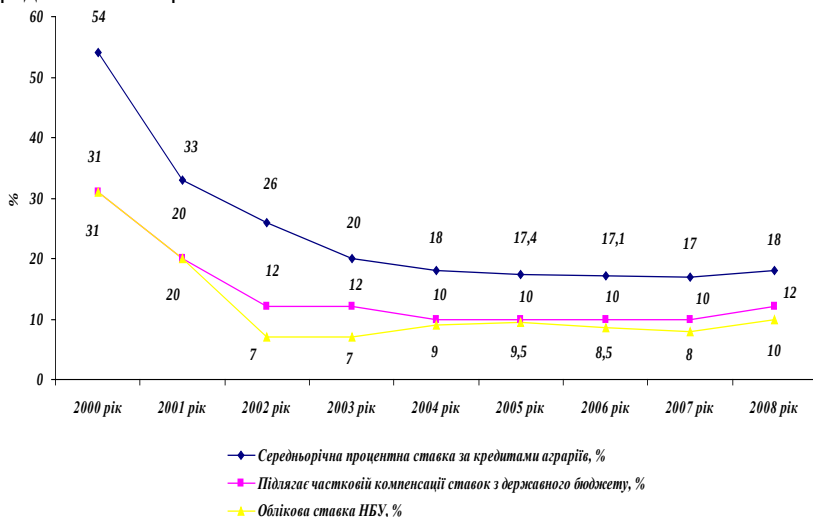

Рис. 4. Динаміка зміни середньорічних відсоткових ставок за кредитом для сільськогосподарських підприємств, %

Аналіз зміни розмірів процентних ставок за кредитом аграріїв у період з 2000 по 2008 роки свідчить про значне їх зниження. Проте його ціна для сільськогосподарських товаровиробників досі залишається надто високою — 17,6%.

Основною причиною невчасних розрахунків сільськогосподарських підприємств за кредитними зобов'язаннями, а відповідно й проблем з погашенням відсотків за користування позикою, є їх низька прибутковість [2].

Не складають виключення і підприємства АПК Черкаської області, зокрема Уманського району. У структурі області за прибутковістю Уманський район займає шосте місце і на його долю припадає 5,12% загального прибутку області. Із 26 господарств району 2007 господарський рік 5 підприємств закінчили з від'ємними результатами, 21 господарство — з прибутком (рис. 5).

Це свідчить про те, що збитковість підприємств району залишається досить високою — на рівні 19,23%. В цілому в Уманському районі сума отриманого чистого прибутку на 1 га ріллі становить 174,86 грн. і лише у

половини не збиткових господарств цей показник нижчий, ніж в середньому в районі.

При цьому на одне господарство району припадає в середньому 393,5 тис. грн. чистого прибутку, а рентабельність сільськогосподарських підприємств становить 10,1%, що значно нижче у порівнянні з 2006 роком — на 15,3 п. Дослідження свідчать про те, що лише незначна кількість сільськогосподарських підприємств була рентабельною.

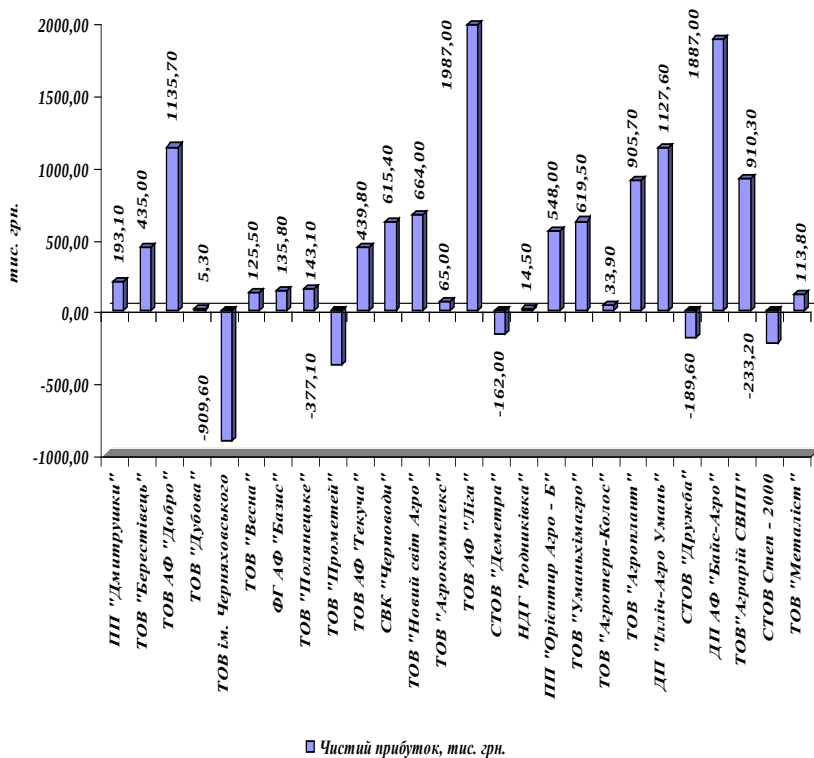

Рис. 5. Динаміка зміни чистого прибутку сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області, тис. грн.

Більша ж їх частина мала низькі показники рентабельності та норми прибутку або взагалі закінчила господарський рік зі збитками. Такі показники роботи господарств свідчать про низьку ефективність сільськогосподарського виробництва і виключають можливість аграріїв бути активними учасниками кредитного ринку країни [1].

Рентабельні ж підприємства, у свою чергу, страждають від великого податкового тиску, що є першопричиною зниження прибутків та переходу межі беззбитковості, оскільки вилучення з прибутку українського сільськогосподарського товаровиробника становлять близько 25%, тоді як у США та країнах Західної Європи цей показник коливається у межах 10%. Таким чином, на сьогодні для аграрія податкове навантаження є досить обтяжливим. Так, у 2007 році до зведеного бюджету країни надійшло 133 млн. грн., що лише на 3% менше проти попереднього року. Тому для підвищення прибутковості підприємств АПК і шансів на отримання кредиту слід удосконалити і систему оподаткування аграріїв. Досвід європейських країн показує, що земельний податок із сільськогосподарських товаровиробників є основним джерелом наповнення бюджету [3].

Низька прибутковість підприємств АПК району впливає на розрахункову дисципліну і підвищує заборгованість за отриманими кредитами. Так, в сільськогосподарських підприємствах Уманського району Черкаської області заборгованість по кредитах і позиках короткострокового характеру в 2007 р. складала 16 млн. грн., у тому числі на одне аграрне підприємство – 594,7 тис. грн., що в 4 рази більше, ніж у 2001 році (табл. 1):

1. Заборгованість по короткострокових кредитах сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області

Показник	Рік						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Заборгованість по короткострокових кредитах, млн. грн., в т. ч.	8,10	9,50	14,30	6,40	9,80	10,90	16,00
- на одне підприємство, тис. грн.	144,25	170,25	419,38	173,92	317,61	388,93	594,70
- на одного середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві, тис. грн.	1,15	1,80	4,37	2,18	4,20	5,32	6,30
- на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	10,47	13,46	24,65	10,60	21,21	24,04	26,42
- на 1000 грн. обігових засобів, грн.	111,35	152,96	255,98	92,07	141,00	125,80	81,39
Співвідношення розмірів заборгованості і обігових засобів	1:9	1:7	1:4	1:10	1:7	1:8	1:12

При цьому на кожні 1000 грн. обігових засобів було залучено 81,39 грн. короткострокових кредитів, тобто в 12 разів менше, ніж в цілому вартість обігових засобів. Якщо при цьому врахувати, що власні обігові засоби у сільськогосподарських підприємствах району практично були відсутні, то стає реальністю, що на 80% обігові засоби були сформовані головним чином за рахунок кредиторської заборгованості. Це свідчить про негативну структуру джерел формування обігових засобів у сільськогосподарських підприємствах Уманського району.

Статистика свідчить, що у розвинутих країнах 70% обігових коштів на розвиток аграрного сектору формується за рахунок банківського кредитування, у нас же ця частка становить лише 20%. Проблеми

кредитного забезпечення аграрної галузі зумовлюють необхідність вдосконалення кредитного механізму.

Аграрний сектор економіки країни працює аритмічно, що не завжди забезпечує розширене відтворення, не дозволяє розробити довготермінову стратегію розвитку, не розв'язуються проблеми соціального спрямування. Негативні тенденції, що характеризують на сучасному етапі сільське господарство як галузь, виникли також у результаті незадовільного стану розрахунків підприємств АПК і низьку дисципліну платежів [4].

Загалом станом на 1 січня 2008 року кредиторська заборгованість сільськогосподарських підприємств Уманського району перевищувала дебіторську у 3,7 рази або на 87,00 млн. грн., що у 2,4 рази більше від валової продукції галузі (табл. 2).

2. Стан заборгованості та обсяги кредитування сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області за 2007 рік, тис. грн

№ п/п	Показник	Валова продукція, тис. грн.	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	Кредиторська заборгованість, тис. грн.	Довгострокові кредити банків, тис. грн.	Короткострокові кредити банків, тис. грн.
1	ПП "Дмитрушки"	1262,70	22,00	1371,80	-	250,00
2	ТОВ "Берестівець"	2859,00	44,00	424,00	320,00	-
3	ТОВ АФ "Добро"	1676,30	3699,00	2175,90	-	600,00
4	ТОВ "Дубова"	2279,40	374,30	934,70	-	88,40
5	ТОВ ім. Черняховського	-	386,00	4441,20	350,00	-
6	ТОВ "Весна"	670,40	12,00	258,80	-	99,50
7	ФГ АФ "Базис"	6963,60	207,50	3493,40	689,70	1200,00
8	ТОВ "Полянецьке"	2074,90	249,90	721,00	210,00	300,00
9	ТОВ "Прометей"	1947,70	549,70	974,10	-	-
10	ТОВ АФ "Текуча"	2650,40	182,80	917,50	173,60	502,50
11	СВК "Черповоди"	3826,70	242,70	476,60	-	-
12	ТОВ "Новий світ Агро"	2898,50	593,90	3017,30	1007,00	-
13	ТОВ "Агрокомплекс"	3203,30	207,00	882,00	-	55,00
14	ТОВ АФ "Ліга"	1600,00	1497,00	3276,00	-	600,00
15	СТОВ "Деметра"	357,40	19,70	642,30	97,90	402,70
16	НДГ "Родниківка"	2064,50	96,00	1085,10	-	100,00
17	ПП "Орієнтир Агро — Б"	940,20	93,60	365,30	-	-
18	ТОВ "Уманьхімагро"	1365,70	55,00	778,00	-	-
19	ТОВ "Агротера-Колос"	695,70	60,50	674,10	-	-
20	ТОВ "Агроплант"	1235,40	442,10	351,40	-	-
21	ДП "Ілліч-Агро Умань"	-	2474,70	60596,70	-	69,30
22	СТОВ "Дружба"	361,80	57,90	935,50	-	-
23	ДП АФ "Байс-Агро"	4520,30	12252,00	5453,00	-	2000,00
24	ТОВ "Аграрій СВПП"	-	1087,50	3418,10	150,00	-
25	СТОВ Степ — 2000	521,90	-	506,70	-	163,10
26	ТОВ "Металіст"	415,30	176,30	410,90	-	210,00
27	ТОВ "Агровіт"	1021,00	6288,00	19813,00	5940,90	9417,30
Всього по с/г підприємствам		47412,10	31371,10	118394,40	8939,10	16057,80

Показники даної таблиці свідчать про суттєве погіршення розрахунків за поставлену сировину та реалізовану готову продукцію і послуги, а також взагалі на низький рівень претензійної і економічної роботи сільськогосподарських виробників.

Практично аграрним підприємствам регіону на недалеку перспективу необхідно буде працювати на погашення боргів, що автоматично виключає можливість здійснення будь-яких операцій таких підприємств у подальшому на кредитному ринку. Проте, на відміну від ситуації 1990–1998 років, рівень заборгованості підприємств є не дуже високим, а середній борг сільськогосподарського підприємства може бути погашено протягом 6–7 місяців за рахунок виручки від реалізації продукції. Але підприємства з боргами все ще мають нижчу рентабельність, ніж підприємства без боргів.

Висновки. Проведений аналіз фінансового стану аграрних підприємств Уманського району в черговий раз доводить, що сільське господарство є кредитомісткою галуззю і його нормальне функціонування абсолютно неможливе без залучення позикових коштів. У той же час обсяг кредитних ресурсів, наданих підприємствам АПК району, є незначним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виступ голови НБУ «Про стан кредитування підприємств АПК за 2008 рік» / Економічна правда. — 25.02.2009 року. — Режим доступу: www.epravda.com.ua
2. Колотуха С.М., Борейко І.П. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності // Економіка АПК. — 2009. — №1. — С. 89–97.
3. Молдаван Л.В. Розвиток кооперації в системі кредитного забезпечення сільського господарства // Економіка АПК. — 2008. — №1. — С. 58–63
4. Полозенко Д.В. Прямі та непрямі форми державної підтримки сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. — 2008. — №5. — С. 42

Одержано 8.10.09

Рассматриваются проблемы развития кредитных отношений банковского сектора и сельскохозяйственных товаропроизводителей в новых условиях хозяйствования. Вносятся предложения относительно активизации инвестиционного процесса в аграрной отрасли.

Ключевые слова: кредит, кредитное обеспечение, залог, инвестиции, государственная поддержка

The issues of the development of credit relations between a bank sector and farm producers in new management conditions are considered. Proposals how to make the investment process in an agrarian branch active are suggested.

Key words: credit, credit backing, collateral, investment, state backing (support).